

صنایع دستی (دانش سنتی و فولکلور)

مریم فدایی

مقدمه :

دانش سنتی دانشی است که می تواند تمام نموده های عینی و ذهنی فرهنگ و هنر و تولیدات صنایع دستی را در بر گیرد و بنا به قابلیت های خود در عرصه تجارت و بازرگانی توانسته در اقتصاد کشور سهم بسزایی داشته باشد. بویژه اینکه نموده های این دانش با پشتوانه های فرهنگی و سنتی خود جایگاه ویژه ای در هویت سازی میراث فرهنگی ملتها داشته و می تواند در مقوله مالکیت فکری^۱ و معنوی مورد حمایت ملی و بین المللی هم قرار گیرد این نوع دانش از مباحث مهم در سازمان مالکیت فکری است^۲ که ایران در کمیته های تخصصی آن حضور فعالی دارد زیرا ایران از پایگاه های مهم فرهنگی و تمدن دنیا محسوب میشود و بیشتر دست ساخته های هنری آن حاصل تلاش روستائیان و عشایری هستند که منبع سرشار و حقیقی دانش سنتی می باشند دانشی که محلی و از سرمایه های ملی است و دولت جمهوری اسلامی می بایست در این خصوص نقش حمایتی ویژه ای را ایفا کند .

با اینکه ایران جزو چند صد کشور تابع معاهدات و مجری قوانین بین المللی در خصوص حمایت از این دانش می باشد و با پذیرش قواعد آن تعهداتی را در ایران به اجرا در آورده است اما بعضا در رابطه با صنایع دستی ضعیف عمل نموده و تا کنون نتوانسته ساز و کارهای اجرایی لازم برای حمایت از آن در سطح داخلی را بوجود آورد و تا زمانی که قوانین ساختارهای لازم حقوقی داخلی برای حمایت از صنایع دستی در ایران در سطح ملی بوجود نیاید امکان حمایت های قانونی از طرح ها و نقش های صنایع دستی ایران در سطوح بین الملل امکان پذیر نیست و کماکان باید شاهد دستبرد و بعضا نابودی بسیاری از مظاهر این نوع دانش باشیم.

با توجه به اشارات قوانین و موضوعات طرح شده قانون ایران به دانش سنتی به اولین قانون حمایتی که می توان به آن اشاره داشت همان قانون تشکیل (انجمن ده) است که در سال ۱۳۵۴ وضع گردید و یا قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ و آئین نامه اجرایی آن در سال ۱۳۵۰ می باشد که در یکی از بندهای آن موضوع حمایت قانونی و حقوقی از صنایع دستی را عنوان کرده است اما یکی از قوانین لازم الاجرا در این خصوص قانون حمایت از نشانه های جغرافیایی است^۳ که در اجرای مقررات کنوانسیون پاریس به تصویب مجلس محترم جمهوری اسلامی رسید و بطور مستقیم صنایع دستی را تحت لوای دانش سنتی مورد حمایت قرار داد شاید بتوان به ۵ عنصر اساسی در خصوص اهمیت صنایع دستی به ملحوظ نمودن حمایت های قانونی اشاره داشت که یکی از مهمترین آن موضوع ماهیت و هویت بومی و محلی این هنر و صنعت می باشد که بعضا جزو شاخصه های فرهنگی و قومی محسوب میشود که به دلیل بهره برداری از روش های سازگار با محیط بهترین شیوه برای توسعه پایدار است و بستری مناسب برای توسعه اقتصادی است و نوعی سرمایه ملی محسوب شده و بطور وسیعی قابلیت تجاری شدن را دارد این موضوع می تواند سبب گردد بنا به قابلیت های ظاهری و تنوع در نوع تولیدات صنایع دستی ایران و گسترش آن در سطح بازارهای خارجی مورد چپاول فرهنگی قرار گرفته و موضوع تقلب قالی های ایرانی توسط همسایگانی مانند چین و هنر برای طرح ها و نقش های محصولات صنایع دستی ایران تکرار گردد و تا زمانی که متولیان حمایت از این دانش در صدد نباشند تا با توسل به قوانین حقوقی منطبق با معاهدات و کنوانسیون های بین الملل به کار ثبت داخلی و شناسنامه دار نمودن این طرح و نقش ها پردازند می بایست شاهد نابودی این صنعت و هنر در آینده باشیم در حالیکه در سازمان مالکیت فکری مستقر در ژنو کلیه تراوشات فکری و هنری هنرمندان و صنعتگران قابلیت حفظ و نگهداری را داشته و میتوانند این نوع دانش توسط یک شخصیت حقیقی و یا حقوقی که می تواند عموم یک منطقه از

^۱ - بر ای آشنایی بیشتر با مبحث مالکیت فکری نک : امامی . سید حسن , (۱۳۶۴) « حقوق مدنی » , نشر اسلامی , تهران .

^۲ - صابری انصاری . بهزاد , (۱۳۸۱) , « سازمان جهانی مالکیت فکری » , دفتر مطالعات سیاسی بین الملل , تهران .

^۳ - برای مطالعه بحث نشانه های جغرافیایی نک : آیتی . حمید , (۱۳۷۷) , « حقوق آفرینش های فکری » , نشر حقوقدان , تهران

کشور و یا ناحیه ایی باشند نوع صنایع دستی بومی خود تحت عنوان حمایت قانونی (نشان جغرافیایی و اسم مبداء) ثبت داخلی نمایند .

پس تا اینجا مشخص می شود برای حمایت از محصولات سنتی مانند صنایع دستی قوانین حقوقی حمایت از نشانه های جغرافیایی راهکار قانونی مناسبی برای حفاظت از این نوع دانش است که حتی در قالب یک علامت جمعی هم قابلیت بهره برداری دارد و همچنین تشکل های صنفی و غیر صنفی مراکزی هستند که می توانند در تصدیق کیفیت کالاهای منطقه ایی فعالیت داشته و به کار تهیه اظهار نامه های ثبتی پردازند در نتیجه قانون حمایت از نشانه های جغرافیایی توانسته بستری را فراهم کند و این کار مستلزم شرایطی است که اهم آن اثبات مالکیت طرح و نقش و فنون دانش محلی برای قانون گذار داخلی است که با تنظیم و تهیه مستندات و شناسنامه های مرتبط با این نوع آثار تحقق می یابد بانکهای اطلاعاتی صنایع دستی می بایست به کار ثبت و مستند نگاری صنایع دستی بومی پرداخته و از طریق موافقت نامه های داخلی و خارجی حمایت شود و مراجع ذیصلاح در حوزه حمایت از صنایع دستی تعیین گردد و امکانی را فراهم کند تا حقوق این نوع صنعت و هنر در قالب اصناف سازماندهی و حمایت گردد لزوم برقراری سازکارهای حمایتی قضایی برای حمایت از صنایع دستی در سطح ملی لازم الاجراست و طبق موافقت نامه های سرمایه گذاری دو طرفه مانند توافق نامه های تجاری این نوع هنر و صنعت می بایست مورد حمایت های خارجی قرار گیرد تا از خطر دستبرد محفوظ بماند در نهایت مجلس محترم جمهوری اسلامی می بایست طرح جامع حمایت از دانش سنتی و صنایع دستی را با همکاری مراجع ذیربط تهیه و لازم الاجرا نماید .

از آنجا که گسترش صنایع دستی و استفاده از منابع سرشار مالی حاصل از فروش صنایع دستی ایران در بازارهای جهانی یکی از موارد مهم در حوزه تجارت محسوب میشود قبل از هر کاری می بایست مطابق با شرایط حاکم بر بازارهای داخلی و خارجی که امکان نابودی و یا حتی استفاده های غیر قانونی از صنایع دستی ایران را موجب شود مسئله ثبت و شناسنامه دار نمودن کلیه صنایع دستی ایران برای قانون گذاران داخلی و خارجی مهم بنظر می رسد تا بدینوسیله مطابق با قانون حق کپی رایب بتوان از این نوع دانش که حاوی تراوشات فکری و هنری هنرمندان ایرانی است حمایت های قانونی و دولتی را بعمل آورد و به صنایع دستی به عنوان یک هنر ملی وجه میهنی و تاریخی بخشید .

منابع و مراجع :

- ۱- امامی .سید حسن , (۱۳۶۴) , « حقوق مدنی » , نشر اسلامیه , تهران .
- ۲- آینی . حمید , (۱۳۷۷) , « حقوق آفرینش های فکری » , نشر حقوقدان , تهران .
- ۳- صابری انصاری . بهزاد , (۱۳۸۱) , « سازمان جهانی مالکیت فکری » , دفتر مطالعات سیاسی بین الملل , تهران .